

ՔԱՐՈՂԻ ՕՍՍԵԿՆԵ

ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա.

ՔԱՐՈՂԱԶ

Քարոզը, պարզ և ընդհանուր բառերով, կրոնական ճշմարտութիւններու յայտարարութիւնն է: Իսկ քրիստոնէական քարոզը՝ Քրիստոսի աշխարհ բերած օրհնաբեր պատգամներուն հռչակումն է, որ մեղաւորը փրկութեան կ'առաջնորդէ, համալիրով միտքը, յուզելով սիրտը և արթննցնելով խղճմանը:

Եթէ այս ըմբռնումով մօտենանք նիւթին, քարոզի նպատակն է ուստի, (ա) համոզում ստեղծել ունկնդիրներու մտքին մէջ. (բ) յուզել անոնց սիրտը. (գ) արթննցնել անոնց թմրած խղճը, և որով, (դ) առաջնորդել զանոնք փրկութեան, — իրենց ապրած կեանքէն աւելի բարձր կեանքի մը, լաւագոյն սպրեկներով մը, որ ի յայտ եկաւ Յիսուսի անձին մէջ, երբ Ան կ'ապրէր մեր երկրագունտին վրայ, քսան դարեր առաջ:

1. Քարոզ բառին իմաստը. — Քարոզ բառը հայերէն լեզուի մէջ կը նշանակէ ճառ, խրատ, յայտարարութիւն, իսկ քարոզել՝ կը նշանակէ գաղափար մը ծանօթացնել, պատգամ մը հռչակել, և կամ աստուածային ճշմարտութիւն մը յայտարարել: Քարոզի համար լատիներէն կը գործածուի սերմո բառը, որ կը նշանակէ ճառ, ճառել և կամ հարցունքներու պատասխանել: Յունարէնի մէջ ասոր համազօր կայ ομῆλεια կամ հոմիլի (homily) բառը զոր կըրնանք թարգմանել մեր բարբառով՝ խօսակցութիւն, միջամտութիւն, հարցի մը շուրջ գաղափարի փոխանակութիւն, սուրբ գրական ուղեբժ, ճառ, քարոզ կամ քարոզխօսութիւն: Homily բառը Գործք, Ի. 11ին մէջ կը խօսէ թարգմանուած է. Պօղոս երկար կը խօսէր, խօսքը կը շատցնէր:

2. Քարոզխօսութեան ծագումը. — Հին

ատեն հրեաները սինակոկներու պաշտամունքներուն մէջ Հին Ուխտէն — մարգարէութիւններէն, սաղմոսներէն և կամ օրէնքէն մաս մը կը կարդային, կը բացատրէին և ապա իրենց կարծիքները կը յայտնէին անոր շուրջ:

Այս սովորութիւնները հրեաներէն անցաւ քրիստոնէաներուն: Քրիստոնէաներն ալ Ս. Գիրքէն կտոր մը կը կարդային ու կը բացատրէին: Ապա այս պաշտօնը յանձնուեցաւ եկեղեցւոյ եպիսկոպոսին, որ թէ՛ կը կարդար և թէ՛ կը բացատրէր, և նաև անկէ առօրեայ կեանքի համար դասեր կը հանէր: Ահա այսպէս քարոզելու սովորութիւնը տարածուեցաւ քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ և homily բառը քարոզելու իմաստը ստացաւ:

Անոնք որ Միջին դարու մէջ քարոզելու անկարող էին, գրուած քարոզներէն կը կարդային և աւուր պատշաճի ժողովուրդին կուտային եկեղեցւոյ պատգամը:

3. Քարոզը եւ ասեմախօսութիւնը. — Քարոզը, ըստ Բէթթլընի «Համոզում առաջ բերելու նպատակաւ աստուածային ճշմարտութիւններու խօսքով հաղորդակցութիւնն է»: Ատենախօսութիւնը միտքը համոզելու համար է, իսկ քարոզը՝ միտքը համոզելէ զատ՝ խղճմանը արթնցնելու և սիրտը յուզելու ալ կոչում ունի: Ատենախօսութիւն մը, իր պղծ տրամաբանութեամբ կրնայ հասնիլ իր նպատակին: Իսկ քարոզը կատարեալ ձախողութիւն մըն է՝ երբ սիրտը յուզելու հոգեւոր ոյժէ զուրկ է: Ուստի, քարոզի մը համար անհրաժեշտ է որքան գաղափար նոյնքան ներշնչում, որքան տրամախոհութիւն նոյնքան զգացում, որքան ճշմարտութիւն նոյնքան այդ ճշմարտութիւնը ներշնչող ոյժ, խանդավառող ոգի, ոգեւորող ու յուզող սիրտ, և հոգիները մագնիսացնող հոգեւոր բարձր քաջողական զօրութիւն:

4. Քարոզին տեսակները. — Մէկէ աւելի են քարոզին տեսակները, որոնցմէ կարեւորներն են՝ (ա) ընթանող քարոզ, (բ) նիւթի մը շուրջ քարոզ, (գ) վարդապետական քարոզ, (դ) բարոյագիտական քարոզ, (ե) մեկնողական քարոզ, (զ) պատմական քարոզ, (է) աւուր պատշաճի և կամ պատշաճ

տահական քարոզի, (Ը) փորձառական քարոզի:

Առաջինին մէջ Աստուածաշունչէն որոշ համար մը և կամ բառ մըն է քարոզին յեռակէտը, երկրորդին մէջ՝ ներք մը. երրորդին մէջ՝ եկեղեցիի և կամ քրիստոնէական կրօնի վարդապետական որոշ մէկ դրուածքներ, չորրորդին մէջ՝ բարոյական սկզբունք մը, հինգերորդին մէջ՝ Ս. Գրքէն հաստատած մը, վեցերորդին մէջ՝ պատմական դէպք մը, եօթներորդին մէջ՝ արցառարկի դէպք մը կամ պարագայ մը, իսկ ութերորդին մէջ՝ կրօնական կեանքէ առնուած փորձառութիւն մը:

Ասոնց մէջ ընտրան մը ընտրելով արտասանուած քարոզը թէև այժմ ամենէն աւելի յարգի է, բայց տեղւոյն, պարագաներուն, ժամանակին և ունկնդիրներու պայմաններուն համեմատ քարոզխօսելու միւս ձևերն ալ կրնան մերթ ընդ մերթ զործածուիլ, թէ՛ միօրինակութենէ առաջ եկած ձաճողթը փարատելու և թէ՛ քարոզին մէջ նորութիւն, թարմութիւն և զաւելորդութիւն գտնելու համար:

Քարոզելու հրէական ձևը մեկնողական է: Յիսուս Նազարէթի սինակոկին մէջ մեկնողական ձևով է որ քարոզեց (Լուկ. Դ. 20): Առաքեալներու օրով, կարճ ընտանով քարոզելը սովորութիւն չէր: Գործի Առաքելոցի մէջ Պետրոսի խօսողականը առաջ ցարուեցաւ, պարզ մեկնողական քարոզներ են, օսկայնի և աշիպէս լի են ներշնչութեամբ և հոգեւոր ոյժով: Չորրորդ դարէ մէջ Օգոստինոս և Ուկիեբեան նշնայէս շատ անգամ առանց ընտրանի կը քարոզէին:

Բնաբանով քարոզելու սովորութիւնը ընդհանրապէս ժԳ. դարէն կը սկսի, իբր բողոք մեկնողական, վարդապետական, ներքողական ու այլաբանական քարոզներու ծայրայեղ գործածութեան: ԺԳ. դարէն սկսեալ, կարճ ընտան մը ընտրելով քարոջխօսելու ձևը տակաւ առ տակաւ ծաւալուած գտնելով՝ հիմա շատ ընդհանրացած է: Ներք մը ընտրելով քարոզելը, առանց զայն բնաբանի մը հետ կապելու, ասոնախօսութեան մը տպաւորութիւնը կը թողուունկնդիրներու մտքին վրայ: Իսկ Աստուածաշունչէն առնուած կարճ բնաբանի մը վրայ հիմնուած քարոզ մը՝ նախ Ս. Գրոց հիդրանկութիւնը կը կրէ. երկրորդ՝ քարո-

զիչին տալիք պատգամը կը սահմանաւորէ, և ապա՝ ամէն ատեն խօսելու նոր տեսակէտներ և խորհուրդներ կը հայթայթէ քարոզիչին համար:

5. Քարոզիմ մասերը. — Քարոզը կը բաղկանայ երեք մասերէ. յառաջաբանէ, բաժանումներէ և վերջաբանէ: Յառաջաբանին նպատակն է քարոզին բնաբանը կամ ներքը ծանօթացնել. բաժանումներու պաշտօնն է ներքը և կամ քարոզի մէջ տիրող զխառը գաղափարը տրամաբանական շարքով ընդլայնել ու լուսաբանել. իսկ վերջաբանը կը բաղկանայ ամփոփումէ, երբեմն եզրակացութենէ և կամ պատշաճեցումէ:

Քարոզիչը պէտք է ամենէն շատ իւր նամք տանի յառաջաբանին և վերջաբանին: Յառաջաբանին՝ որովհետև ատով է որ ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը իր քարոզին վրայ կը հրաւիրէ. վերջաբանին՝ անոր համար որ ասիկա իրեն այլևս վերջին պատհանութիւնն է իր տալիք պատգամին նկատմամբ: Վերջաբանին մանաւանդ աւելի խնամք տանիլ պէտք է, քանզի այդ վերջին մի քանի կտրուկ բառերն են որ ընդհանրապէս տպաւորուած կը մնան ունկնդիրներու մտքին վրայ: Ընա Պրայթ կ'ըսէր. «Ես իմ քարոզիս վերջաբանն է որ մինակ կը պատրաստեմ, և միշտ գիտեմ թէ ինչպէս և երբ պիտի լրացնեմ խօսքս: Նաբոլէոն Պոնափորթ իր ամենագորաւոր պահեստի ոյժը պատերազմի վերջաւորութեան համար կը պահէր:

Քարոզին յառաջաբանը պէտք է հակիրճ ըլլայ, կտրուկ ու հետաքրքրական: Յառաջանին նախադասութիւնները որքան կարելի է պէտք է ըլլան կարճ, պարզ ու գերահասկնալի: Ըստ Նաբոլէոնի, Ուրբոք պատերազմը սկսի, առաջին հինգ վայրկեանները ցոյց կուտան թէ անկա պիտի լահուի՞ թէ պիտի կորսուի: Նմանապէս եթէ քարոզն ալ իր սաւղին հինգ վայրկեաններուն յաջող սկսի, յաջող ալ կը շարունակուի և լաւ տպաւորութիւն կը թողու ունկնդիրներուն վրայ:

Բաժանումները պէտք է ըլլան երեքէն կամ չորսէն աւելի: Իւրաքանչիւր բաժանում իր նախորդը լրացնելով, որպէս անոր շարունակութիւնը, պէտք է ամէն միասին կազմեն մտքողութիւն մը, խոսքաբանու-

թիւներ, կոչումներ, վկայութիւններ և ապացոյցներ ունին իրենց հետաքրքրութիւնն ու օգտակարութիւնները եթէ չափէն աւելի ըլլալով չխնդրեն բաժանումները և չխանգարեն քարոզի մէջ տիրող գաղափարի տրամաբանական ընթացքը:

Վերջաբանին մէջ շատ դասեր հանելը կը տափակցնէ քարոզը: Երբ Յիսուս բարի Սամարացիին առակը պատմեց, չխրատեց, դասեր չհանեց, խօսքը շատցնելու ջանքեր չըրաւ, այլ հարցում մը ըրաւ լոկ, և ապա խիզիս դադրեցուց իր խօսքը՝ ըսելով. «Գնա՛, դուն ալ այնպէս ըրէ՛»: Այս կըտրուկ վերջաբանը շատ տպաւորիչ ըրաւ Յիսուսի պատմած առակը: Ուստի, վերջաբանը շատ տպաւորիչ է երբ քարոզը լինեալ կտրուկ կոչով մը, սուրբ գրական կարճ վկայութիւնով մը, և կամ բնաբանին բառերուն անգամ մը ևս յստակ արտասանութեամբ, ըստ պարագայի և քարոզի նիւթէն զլխած պայմաններու:

6. Քարոզին պատրաստութիւնը. — Քարոզ մը եթէ իր նպատակին պիտի ծառայէ պէտք ունի խնամքով պատրաստութեան: Եկեղեցականներ կան որոնց դժուարին կուգայ քարոզ պատրաստել, քանզի ունակութիւն կազմած չեն պատրաստելով քարոզել: Ոմանք ալ նիւթ չեն կրնար գտնել և կը ստիպուին օրուան տօնին և կամ յիշատակութեան վրայ աւուր պատշաճի ամէն տարի խօսուած տափակ խօսքերը կրկնելով շատանալ: Իսկ եթէ երբեք նիւթ մը գտնեն՝ անոր վրայ խորհիլ չեն գիտեր, վանջիլ խորհիլն ալ վարժութիւն կը պահանջէ և ինքնին արուեստ մըն է, և ուստի նիւթին մէջ կը մտնեն և անկէ չեն կրնար յաջող դուրս ելլել: Ուրիշներ ծուլութեան պատճառաւ չեն պատրաստեր իրենց քարոզները: Քանզի լաւ քարոզ մը խօսիլը լուրջ աշխատանքի կը կարօտի: Ոմանք ալ կ'առարկեն թէ պատրաստուած քարոզի մէջ Աստուծոյ հոգիին չի գործեր:

Եթէ Աստուծոյ հոգին յանպատրաստից քարոզը կրնայ արդիւնաւորել, ինչո՞ւ չարդիւնաւորէ պատրաստուած քարոզը: Անպատրաստից քարոզին մէջ եթէ հաւանականութիւն կայ վայրկեանական ներշնչումներ ստանալու, պատրաստուած քարոզին մէջ աւելի է այդ հաւանականութիւնը:

Քանզի քարոզիչ մը որ կը պատրաստէ իր քարոզը, կը խորասուզուի իր նիւթին մէջ, լաւ ևս է ըսել՝ կը նոյնանայ իր քարոզին հետ և իր միտքը ասով աւելի պատրաստ կ'ըլլայ ընդունելու նոր ներշնչումներ: Քարոզը առանց պատրաստելու լոկ վայրկեանական ներշնչումի վստահիլը շատ քիչ անգամ կ'օգնէ, յաճախ հակառակ արդիւնք կուտայ:

Մեր հայ եպիսկոպոսներէն՝ Մեղիքիսեղեկ Եպո. Մուրատեանց, իր Հովուական Աստուածաբանութիւն գրքին մէջ կ'ըսէ. «Պէտք է յոյս դնել յանպատրաստից քարոզելու վրայ, քանզի՝ այդ յոյսով շատ նշանաւոր քարոզիչներ կորուսած են իրենց համբաւն ու ազդեցութիւնը»: Կրնայ երբեմն հանպատրաստից քարոզ մը յաջողիլ. աւելի բացառութիւն է. իրական ու միայն յաջողութիւնը աշխատութեան և պատրաստութեան մէջ է:

Պատրաստութիւն ըսելով ի հարկէ չենք հասկնար մտքով միայն պատրաստուիլ, այլ մտքով և սրտով միանգամայն: Գիտակից քարոզիչ մը մէկ կողմէն իր նիւթը գիտական մեթոտով վերլուծելով, ուսումնասիրելով և իւրացնելով հանդերձ, միւս կողմէն ալ, հեղ ոգիով, Աստուծոյ առջև կը խոնարհի և կ'աղօթէ առանձնութեան մէջ, որպէսզի Աստուծոյ հոգին գործածէ իրեն ամէն մէկ բառը, նպատակաւ համար ուղղակի անմահ հոգիներու փրկութեան: Ըստ Ֆինելոնի, «Քարոզչութեան պաշտօնը հիմնուած է հաւատոյ վրայ: Պէտք է աղօթել, պէտք է սրբել սիրտը, պէտք է ամէն բան երկինքէն սպասել, պէտք է գիտել իստուածային բանին սուրբով և բնաւ չվրստահիլ ինքնիր վրայ: Այն է ահա էական պատրաստութիւնը»: Քարոզիչ մը եթէ Աստուծոյ առջև նարեկացիի նման բեկեալ սրտով խոնարհած և Անոր ներկայութիւնը լիովին վայելած է, պատճառ մը չկայ որ իր պատրաստած քարոզը անպարզիւն մնայ և չծառայէ իր նպատակին:

Անոնք որ քարոզ խօսելու նոր կը սկսին, լաւ է որ թուրթի վրայ գրելով կարդան իրենց քարոզները, դէթ առաջին մէկ երկու տարիներուն համար, մինչև որ ունակութիւն կազմեն և վարժուին քարոզ պատրաստելու օռդինութեան: Բայց առիկա լման տեղը չի բռնիր կենդանի բարբառով

խօսուած քարոզիչն: Ամէն պարագայի տակ սակայն, արգիւնաւոր քարոզները անոնք եղած են որոնք խօսուած են և ոչ թէ կարգացուած: Կենդանի բարբառով արտասանուած քարոզին մէջ, քարոզիչը ազատ կը կը զգայ ինքզինքը վայրկեանական ներշնչումներ ստանալու, և թէ երես առ երես իր ունկնդիրներուն հետ հաղորդակցութիւն ունենալու: Տարիներու երկար փորձառութիւնը ցոյց տուած է թէ ստիկա է քարոզ խօսելու լաւագոյն մեթոտը:

7. Քարոզին տեսչութիւնը. — Հին ատեն քարոզները երկար կը տւէին, որովհետեւ ժողովուրդին միակ ներշնչումի աղբիւրը եկեղեցին էր: Հիմա եկեղեցիէն զուրկ կայ կրօնական ճոխ գրականութիւն, քարոզգիրքեր, երիտասարդաց և մանկանց յատուկ կրօնական կազմակերպութիւններ, հոգեւոր պարբերաթիւթեր և այլնայլ նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններ, մանաւանդ՝ ուստի, որուն միջոցաւ մարդ ոչ միայն կիրակի օրեր, այլ լուր օրերուն ալ, իր տան մէջ նստելով, կրնայ ունենալ գրել ամենաւնասիր եկեղեցականներու քարոզներուն և տեղեկանալ միանգամայն կրօնական աշխարհի նորութիւններուն ու կարեւոր շարժումներուն:

Առաջին հինգ դարերու ընթացքին, եկեղեցւոյ բեմէն խօսուած քարոզներն այնքան երկար չէին, թէ և Յոյն Եկեղեցւոյ քարոզիչները Լատին Եկեղեցւոյ քարոզիչներէն աւելի երկար խօսելու ձգտում ունէին: Լատին հայրապետները կէս ժամ, և երբեմն ալ տասը վայրկեան կը քարոզէին: Անսելմոս կը պատուիրէ կարճ քարոզել: Երկար քարոզները ընդհանրապէս բարեկարգութեան շարժումէն յետոյ, Մաքրակրօններու շրջանին կը խօսուէին:

Այս շրջանին, ըստ ձէյմա Հաբինի, Անգլիոյ մէջ քարոզները այնքան երկար կը տւէին որ երբեմն ժողովուրդը իր ոտքը դետին զարնելով ձայնիչ հանէր, իբր նշան գտգտութեան. ասոր վրայ՝ քարոզիչը այլ ու չմնցնելու ժամանակը հասած նկատելով կը վերջացնէր քարոզը: Ալֆրեդ Եպիսկոպոսի մասին կը պատմուի թէ Քէյմպրիճի մէջ կը քարոզէր մէկ ժամէն մինչև երեք ու կէս ժամ: Էտուրտ Արվինի, Լոնտոնի միսիոնարական ընկերութեան ժողովին մէջ

խօսած մէկ քարոզը տեւեց երեքուկէս ժամ, թէ և ունկնդիրներուն տաղտկալի չդառնալու համար երեք անգամ քարոզը պարբերեցնելով երգ մը երգել տուաւ, բայց կըրկին ժողովուրդը դժգոհ մնաց: Էլտլըքըն, հակառակ էր երկար քարոզելու. օր մը երբ իրեն հարցունքին թէ որքա՞ն պէտք է տեւէ քարոզ մը, Վիսան վայրկեան միայն՝ պատասխանեց: Ճարտնական առածը կ'ըսէ. «Շատ քիչ հոնտորներ բաւականաչափ տաղանդ ունին կարենալ տալու համար կարճ ատենախօսութիւններ»: Արքա Մոնթիչի կ'ըսէ. «Նաբոլէոնի ուղերձները միայն հինգ վայրկեան կը տւէին, բայց կը մագնիսացնէին ամբողջ քանակը»: Նաթանիէլ Էմմոնս օր մը խրատեց քարոզիչ մը, ըսելով. «Քարոզներդ կարճ թող ըլլան, քանիչ լաւ է ժողովուրդը հետաքրքրուած վիճակի մը մէջ պահել քան թէ դժգոհ»:

Արդի պայմանները նկատի առնելով, քարոզի մը տեւողութիւնը, եկեղեցւոյ պաշտամունքին առթիւ, պէտք է ըլլայ քսան վայրկեանէն մինչև երեսուն վայրկեան, իսկ բացառիկ պարագաներու տակ՝ կրնայ աւելի կամ՝ պակաս տեւել, ժամանակի, տեղի, տարուան եղանակի և միջավայրի պայմաններուն համեմատ:

8. Քարոզը եւ ունկնդիրները. — Լաւ քարոզը պէտք ունի լաւ ունկնդիրներու: Զարգացեալ ու ձեռնհաս քարոզիչ մը եթէ չունի բարձր քարոզը գնահատելու ընդունակ ու վարժ ունկնդիրներ, իր աշխատութիւնը նուազ կ'արդիւնաւորուի: Միւս կողմէն՝ եթէ ժողովուրդը բարձր ճաշակի տէր ու զարգացեալ է ու քարոզիչը անկարող կրկին արդիւնքը հետու է քաջաբերական ըլլալէ, կրկնորէ կ'ըսէ. «Ո՛ր ոք մեծ հոնտոր է, առաջն բազում ունկնդիրներու»: Կ. Պոլսոյ մէջ երբ Յովհան Ոսկեբերան կը քարոզէր, բազմութիւնները կ'ազդակէին ու կ'ըսէին. «Աւելի լաւ որ արեւ դադրի փայլելէ քան թէ Ոսկեբերանին լեզուէն խօսելէ»: Իսկ եթէ ունկնդիրները և քարոզիչը, երկուքն ալ զարգացեալ ու գիտաւիտեց են, արդիւնքը միշտ քաջալերական է:

Երբեմն կը գանդատենք թէ, ի հարկէ յարգելով հաղուազիւտ բացառութիւնները, եւրոպական իմաստով զարգացեալ, յաս-

նագէտ, կոչուածի տէր ու կարող քարոզիչներ չունինք: Բայց, միւս կողմէն, հարց է թէ կարող ու ձեռնհաս քարոզիչներ եթէ ունենանք, արդեօք կրնա՞նք զանա-հատել և անոնց արժանի ունենդիր ըլլալ: Զարգացեալ քարոզիչի մը համար զարգացեալ ունկնդիրներ անհրաժեշտ են, որպէսզի արդիւնաւորուին իր թափած աշխատանքները:

Ուստի, մէկ կողմէն՝ զարգացեալ ու կարող քարոզիչներ հասցնելու աշխատելով հանդերձ, միւս կողմէն ալ պէտք է ժողովուրդը զարգացնել որ կրնայ զնահատել իր կեդեցականին գործունէութիւնն ու ըրած աշխատութիւնը, իբր քարոզիչ: Ըսուած է. «Ժողովուրդը կ'ունենայ այն՝ որուն արժանի է»: Լաւ քարոզիչը լաւ ժողովուրդի մը ծնէն առաջ կուգայ:

9. Քարոզը եւ արդի պահանջները. — Բեմին վրայ եղանակով քարոզելու հին ձևը քարոզխօսելու արդի պայմաններուն հետ չի հաշտուիր: Այդ եղանակը կրնայ վանքերու մէջ պահուիլ և ոչ թէ քաղաքներու եկեղեցիներուն մէջ: Խօսակցութեան ձևով քարոզելն է արդի միջամբ, ինչ որ բնական է, պարզ ու հասկնալի: Բեմին վրայ եղանակը թէ՛ անբնական է և թէ ձանձրացուցիչ: Յիսուս ամենամեծ քարոզիչն էր, սակայն խօսակցութեան բնական ձևով կը քարոզէր: Քաղաքակրթութեան երկիրներուն մէջ ամենանշանաւոր քարոզիչները այժմ՝ նազովներեցիին երկու հազար տարիներ առաջ գործածած այս պարզ մեթոտին հետեւելու կը ջանան:

ԺԹ. զարու ընթացքին, Անգլիոյ մէջ Արվինգի Բալլըթընը բեմէն գուրս, ընկերական հաւաքոյթներու առթիւ, յիշ հիւսցում կը պատճառէր՝ իր ունկնդիրներուն, իր բնական ու հմայիչ խօսակցականութիւնը, բայց բեմին վրայ իր խօսքերը չէին ունենար միևնոյն հրապոյրը, քանզի իր գործածած միջնադարեան վարդապետական եղանակը կը տափակցէր իր արտասանած պատգամները: Օր մը իր ունկնդիրներէն մին թելադրեց իրեն որ բեմէն գուրս խօսակցութեան ինչ ձև որ ունի նոյնը գործածէ բեմին վրայ ալ: Այս դիտողութիւնը սթափեցուց զինքը և իսկոյն ձգեց եղանակը և սկսաւ խօսակցութեան ձևով քա-

րոզել, որը կրկնապատկեց իր քարոզնէն: Բուն ազդեցութիւնը և ըրաւ զինքը նաև նաւոր քարոզիչ մը: Նոյնպէս Անգլիոյ մէջ, իրեն ժամանակակից անուանի ուրիշ քարոզիչ մը, Քոլման Կըթլին, երբ տեղեկուցաւ խօսակցութեան ձևով քարոզելու մեթոտին յաջողութեան, իսկոյն փոխեց իր աւանդական քարոզելու հին կերպը և սկսաւ խօսակցութեան ձևով քարոզել: Ըստ Սըրըքընի, «Քարոզխօսութեան կատարելութիւնը խօսակցութեան մէջ կը կայանայ»:

Եթէ քարոզի մը նպատակը սիրտերը գրաւել է, իր սրտաքուլ պարզութիւնն ու բնականութիւնը պահելով հանդերձ՝ համեմատած պէտք է ըլլայ նաև գեղեցիկ արուեստով մը: Քարոզխօսութիւնը ինքնիք արդէն գեղարուեստ մըն է: Յառաջաբանէն մինչև վերջաբան, քարոզը, երաժշտութեան նման, ունի ձայնի ելեւէջներ, մեղմութիւն և ուժգնութիւն, ներդաշնակութիւն ու գեղեցկութիւն:

Ըստ արդի պահանջներու, յուզող քարոզի մը համար անհրաժեշտ է գրաւիչ լեզու, յստակ առողանութիւն, տրամաբանական վերլուծում, գաղափարներու չափաւորութիւն: Քարոզութիւն, զանազանութիւն, ոճի գեղեցկութիւն, ձայնի բնական ելեւէջներ, բեմի վրայ բնական կեցուածք, վայելուչ շարժումներ և ճարտասանական բարձրագոյն կէտ մը (climax point), քարոզի գէթ վերջին մասին մէջ: Քարոզը բարձր ձայնով սկսելը ուժաւորում կ'ընէ քարոզիչը, տակաւին քարոզի կէտին չհասած, Լաւ է մեղմ ձայնով սկսիլ և ձայնը աստիճանաբար բարձրացնել, անոր ուժգնութիւնը պահելով քարոզին վերջին մասին ճարտասանական բարձրագոյն կէտին, յուզել կարենալու համար ունկնդիրներուն սիրտերը:

10. Քարոզին ընդհանուր եզրակացութիւնը. — Ըստ Ճօզէֆ Քուքի, «Ազգու ապաւորել քարոզխօսութիւնը կը կայանայ ոչ միայն Աստուծոյ նկատմամբ խօսուած բառերուն, այլ նաև այդ բառերուն Աստուծոյ անունով ըլլալու զգացումին մէջ»: Քարոզիչի մը ինքնակրթութեան ամենագոյնի ու միանգամայն ամենակարեւոր մասն է ինքնաժողովուրդը: Ըստ Մելքիսեդէկ Եպիսկոպոսի, «Քարոզիչը պարտաւոր

է զգուշանալ և ժողովրդեան շարժումը իրեն չվերագրել, այլ միայն Աստուծոյ ծառայել (Հովուական Աստուծաբանութիւն, էջ 236)։ Քանզի քարոզիչը դեպքան մըն է Աստուծոյ և կը յայտնաբերէ Անոր կամքը իր ժողովուրդին։ Դեպքան մը իրաւունք չունի իր ուղածը խօսելու, այլ իր պաշտօնն է հազորդելու իր կառավարութեան պատգամը միայն։

Եկեղեցականը պէտք է խօսի այն նիւթի վրայ որ հաճելի է ժողովուրդին, այլ նիւթի մը վրայ որուն իսկապէս պէտք ունի ժողովուրդը։ Ծարտար որսորդը կը պարպէ իր հրացանը այն ատեն միայն երբ իր ոյժը նպատակի մը կը ծառայէ։ այսինքն որս մը ունի իր աչքին առջև։ Քարոզիչի մը խօսած իւրաքանչիւր քարոզը նոյնպէս պէտք է ըլլայ ուսմբ մը, մեղքով կարծացած սիրտերուն դաշելու համար։ Հակառակ պարագային՝ անիկա կը նմանի յիմար որսորդի մը որ առաւելանէ մինչև իւրիկուն հրացանաձգութեամբ կը զրազի, առանց սակայն փոքրիկ յաղողութիւն մը իսկ ձեռք բերելու, քանզի իր հրացանը որսի մը վրայ արձակելու տեղ՝ կ'արձակէ քարերու և ժայռերու դէմ, անոնց հանգէպ կարծես իր ոյժը ցուցադրելու համար։ Իր կոչման գիտակից Սկովտիացի եկեղեցական մը, Մըքլէյնի, որ մը ըսաւ։ «Աւելի նախամեծար կը համարեմ մօռլալ քան թէ քարոզել առանց յաղողութեան»։

Եթէ քարոզ մը պիտի յաջողի ու իր նպատակին պիտի ծառայէ և անոր ձգած ընդհանուր տպաւորութիւնը գոհացուցիչ պիտի ըլլայ, պէտք է որ քարոզը պատարաստութիւն ու արտասանութիւն Աստուծոյ հոգիին ներկայութիւնը վայելելով։ Այս յաղողութիւնը ձեռք բերելու գործին՝ մէջ կարի անհրաժեշտ է նաև, իբրև Աստուծոյ դեմքան, քարոզիչին ապրած բարձր կեանքն ու հանգամանքները։

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

Շարունակելի (1)

ԿՐԾՆԱ-ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՍԱՀ ԵՒ ԱՆՍԱՀՈՒԹԻՒՆ

Իտէալիզմը կը հաստատէ անմահուն թիւնը Արժէքին, Գաղափարին և Յաւիտենականին, բայց երբեք անհատին։ Ֆիլիսթ և Հէկէլ ոչինչ կ'ըսեն մարդուն անհատական անմահութեան մասին։ Իրաւ որ, ոչ թէ բնական, փորձառապաշտ մարդն է անմահը՝ հետեւաբար և յաւիտենականը, այլ՝ ողիկանը, իտէալը, արժէքաւոր մասը անոր մէջ։ Իտէալիստները սակայն զարմանալիօրէն չեն ըմբռնած թէ, իտէալը և արժէքաւոր ելիմանը յաւիտենականութեան փերաբերող անձնականութիւն մը կը շինէ որ մարդուն կարողութիւնները կը տարաւորէ անդեմականին մէջ։ Կատարելագործուած անհատականութիւն մը անմահ է։ Եւ հետեւաբար և էջ անձնակազմի անհատականութիւններն ալ ևս զոյւթիւն չեն կրնար ունենալ, բոլորն ալ կը միանան ... Աստուծոյ։

Նրաթապաշտներ, դրապաշտներ և նման վարդապետութիւններու հետեւողներ կ'ընդունին մահը, կ'օրինակաւաճանեն զայն, ու նոյն ատեն կուզեն մոռնալ զայն իսպառ։ Մահուան մեծ իրողութիւնը անտեսելու իրենց այս կեցուածքը հասարակ տեղիք մըն է, վասնզի յառաջդիմութիւնը ապագային հետ կապ ունի, մարդկային ցեղին, ապագայ սերունդներուն հետ կապ ունի և բացարձակապէս Պունկտիւն մը չունի անհատին և իր ճակատագրին հետ։ Եւ յաւիտենականութիւնը եղափոխութեան նման, տարամբժօրէն անանձ է։ Անշուշտ որ ի ինչեղութեան եղող մարդկային ցեղին համար մահը ամենէն անհաճոյ իրողութիւնն է, բայց ըսինք թէ մահը եղբարկան է, քանի որ մահանալով կրնանք հասնիլ անմահութեան։ Մարդկային ցեղը ինքզինքը տեսականացնելու կենդանական և ֆիզիք ձեռքը, կերպով մը անմահ է, միայն անհատին համար է որ մահը նշանակաւորութիւն մը և եղբարկանութիւն մը կ'ունենայ։

Յիշեալ վարդապետութիւններէն աւելի ազնիւ վարդապետութիւններ, առաւել